

नमूने के प्रश्न-पत्र की योजना 2011 – 2012

कक्षा – वरिष्ठ उपाध्याय
विषय – व्याकरणशास्त्रम् (ऐच्छिकम्)
अवधि – 3.15 होरा

प्रश्न पत्र –
पूर्णांक – 80 अंक

1. उद्देश्य हेतु अंकभार –

क्र.सं.	उद्देश्य	अंकभार	प्रतिशत
1.	ज्ञान	20	25
2.	अवबोध अर्थग्रहण	24	30
3.	ज्ञानोपयोग / अभिव्यक्ति	20	25
4.	कौशल / मौलिकता	16	20
		80	100

2. प्रश्नों के प्रकारवार अंकभार –

क्र. सं.	प्रश्नों का प्रकार	प्रश्नों की संख्या	अंक प्रति प्रश्न	कुल अंक	प्रतिशत	संभावित
1.	वस्तुनिष्ठ / बहुविकल्पात्मक	—	—	—	—	—
2.	अतिलघूत्तरात्मक	3	1	3	3.75	6 मिनट
3.	लघूत्तरात्मक – I	6,2	2,1½	12+3=15	18.75	40 मिनट
4.	लघूत्तरात्मक – II	4	3	12	15.00	50 मिनट
5.	निबंधात्मक	1,1,2,1	6,7,12,13	6,7,24,13 = 50	62.50	74 मिनट
		20		80	100.00	170 मिनट

विकल्प योजना : प्रश्न सं. 18,19 एवं 20 में आन्तरिक विकल्प है। पुनरावलोकन :- 10 मिनट
प्रश्न पत्र अवलोकन- 15 मिनट

3. विषय वस्तु का अंकभार –

क्र.सं.	विषय वस्तु	अंकभार	प्रतिशत
1	अजन्त-पुंल्लिंग	19	23.75
2	अजन्त-स्त्रीलिंग	12	15.00
3	अजन्त-नपुंसकलिंग	10	12.50
4	अव्यय-प्रकरणम्	03	3.75
5	कारक-प्रकरणम्	18	22.50
6	स्त्रीप्रत्यय-प्रकरणम्	18	22.50
	योग	80	100

प्रश्न-पत्र ब्ल्यू प्रिन्ट

कक्षा – वरिष्ठ उपाध्याय:

विषय :- व्याकरणशास्त्रम्

पूर्णांक 80

क्र. सं.	उद्देश्य इकाई/उप इकाई	ज्ञान			अवबोध			ज्ञानोपयोग/अभिव्यक्ति			कौशल/मौलिकता			योग		
		अति. लघू	लघू		निबं.	अति. लघू	लघू		अति. लघू	लघू		अति. लघू	लघू			
			SA1	SA2			SA1	SA2		SA1	SA2		SA1		SA2	
1	अजन्त पुल्लिंग		4(2)			2(1)		13(1)							19(4)	
2	अजन्त स्त्रीलिंग		4(2)									1(1)		7(1)	12(4)	
3	अजन्त नपुंसकलिंग					3(1)	6(1)					1(1)			10(3)	
4	अव्यय प्रकरणम्								2(1)			1(1)			3(2)	
5	कारक प्रकरणम्			12(1)					3(2)				3(1)		18(4)	
6	स्त्रीप्रत्यय प्रकरणम्									3(1)	12(1)		3(1)		18(3)	
	योग		8(4)	12(1)		2(1)	3(1)	19(2)		5(3)	3(1)	12(1)	3(3)	6(2)	7(1)	80(20)
			20(5)			24(4)			20(5)			16(6)			80(20)	

विकल्पों की योजना :- प्रश्न सं. 18, 19 एवं 20 में आन्तरिक विकल्प है।

नोट:- कोष्ठक में बाहर की संख्या अंकों की तथा भीतर प्रश्नों की द्योतक है।

हस्ताक्षर

माध्यमिक शिक्षा बोर्ड राजस्थान, अजमेर

नमूने का प्रश्न-पत्र

कक्षा-वरिष्ठोपाध्यायः

विषय- व्याकरणशास्त्रम् (ऐच्छिकम्)

अनुक्रमांक

--	--	--	--	--	--

अवधि: 3:15 होरा:

अधिकतमांकाः-80

* परिक्षार्थिभ्यः सामान्यनिर्देशाः *

- (i) सर्वे प्रश्ना अनिवार्याः संस्कृतमाध्यमेन समाधेयाश्च सन्ति ।
- (ii) प्रत्येकं प्रश्नस्योत्तरमुत्तरपुस्तिकायामेव देयम् ।
- (iii) प्रत्येकं प्रश्नभागस्योत्तरं क्रमानुसारमेकत्रैव लेखनीयम् ।

-
1. पंक्तिविवचनं कुरुत । 1
संज्ञाविधौ प्रत्ययग्रहणे तदन्तग्रहणं नास्ति ।
  2. "स्त्रियां" त्रिचतुरोर्विशेषणान्नेह --- प्रिय त्रिः" - 1
अत्र तिसृ आदेशः कथं न भवति ?
  3. "न लुप्तता इति निषेधस्यानित्यत्वात्" - 1
विवेचनं कुरुत ।
  4. 'उपसर्ग-विभक्तिस्वरप्रतिरूपकाच्च' स्पष्टयत । 2
  5. अहिंसार्थस्य किम् ? भक्षयति बलीवदान्सस्यम् । 1½
अस्य आशयं विवेचयत ।
  6. 'तदर्थस्य किम् ? ब्राह्मणं दीव्यति' इत्यस्य विवचनं कुरुत । 1½
  7. सूत्रोल्लेखपूर्वकं प्रयोगसिद्धिः कार्या-स्मारं स्मारम् " 2

8. निम्नसूत्रस्य अर्थो लेख्यः 2
 “आमि सर्वनाम्नः सुट्”
9. “अचो जिणति” सूत्रस्याऽर्थो लेख्यः 2
10. निम्नसूत्रस्य अर्थो लेख्यः 2
 “वाऽम्शसोः”
11. “षढोः कः सि” सूत्रस्याऽर्थो लेख्यः 2
12. “नपुंसकस्य झलचः” इति सूत्रस्य अर्थपुरस्सरम् उदाहरणं लिखत । 3
13. “कर्तृकरणयोस्तृतीया” इति सूत्रस्य सोदाहरणमर्थो लेख्यः । $1\frac{1}{2}+1\frac{1}{2}=3$
14. “वोतो गुणवचनात्” इति सूत्रस्य सोदाहरणमर्थो लेख्यः । $1\frac{1}{2}+1\frac{1}{2}=3$
15. अजादिभिः स्त्रीत्वस्य विशेषणान्नेह—पंचाजी’ इति शंकां स्पष्टयत । 3
16. निम्नरूपाणि साधयत । $3+3=6$
 वारीणाम्, अतिदध्ना
17. सूत्रोल्लेखपूर्वकं रूपसिद्धिः कार्या । $3\frac{1}{2}+3\frac{1}{2}=7$
 रमया, निङ्भ्याम्
18. अधोलिखितेषु प्रयोगेषु चत्वारः प्रयोगाः साधनीयाः । $3+3+3+3=12$
 चटका, शर्वरी, सर्विका, गंगका, गार्गी वामोरुः
19. निम्नेषु रूपचतुष्टयं सम्यक् साधयत । $3+3+3+3=12$
 ग्रामं गच्छन् तृणं स्पृशति, अक्षणा काणः, प्रजाभ्यः स्वस्ति, चौराद् विभेति, ब्रह्मणः
 प्रजा प्रजायन्ते, अक्षेषु शौण्डः ।
20. निम्नाकितेषु चत्वारि रूपाणि साधनीयानि $3\frac{1}{4}+3\frac{1}{4}+3\frac{1}{4}+3\frac{1}{4}=13$
 रामेण, पूर्वस्मिन्, सखा, कोष्ठा, धातृणाम् सुद्यौः

उत्तरमाला

कक्षा –वरिष्ठोपाध्यायः

विषय – व्याकरणशास्त्रम्

पूर्णांकाः :- 80

1. यदि संज्ञाविधौ अपि प्रत्ययग्रहणपरिभाषा प्रवर्तेत तर्हि सुप्तिङ् पदमित्येव सूच्येत, प्रत्ययग्रहणपरिभाषया एव सुप्तिङन्तम इति अतः संज्ञाविधौ प्रत्ययग्रहणपरिभाषा न प्रवर्तते। 1
2. सूत्रे स्त्रियाम् पदम् 'त्रि' चतुर शब्दस्य विशेषणम् स्तितदन्तस्य न। 1
3. न लुप्ततांगस्य एतद् प्रत्ययलक्षणस्य निषेधं अनित्यमस्ति। 1
4. उपसर्ग प्रतिरूपकाः विभक्त्यन्त प्रतिरूपकाः अचप्रतिरूपकाश्च चादिगणे पाठ्या। 2
5. क्षेत्रे प्ररुढमालूतं सस्यमिह विवक्षितमतस्य तदानीमन्त प्रज्ञजीवत्वात् तद्भक्षणं हिंसा एवेति। 1½
6. धृतक्रयविक्रय अर्थाभावात् 'ब्राह्मणं दीव्यति' इत्यत्र षष्ठी न भवति। 1½
7. 'कृन्मेजन्त' सूत्रानुसारेण। 2
- 8 तः 14 पर्यत्तम् प्रश्नानामुत्तरं ग्रन्थानुसारेण लेखनीयम् 2+2+2+2+3+3+3
15. अजाद्यतष्टाप् इति सूत्रे अजाद्यतः इति पदस्य पंचम्यंगीकारेण तस्य अनुवृत्तेन प्रतिपादिकात् इत्यनेन समानाधिकरण्यात् तदन्त विधिना अदन्तेभ्यश्च प्रातिपदिकेभ्यो टाप् प्रत्ययो भवेत् पंचाजी इति। 3
- 16 तः 20 पर्यत्तम् अधीतग्रन्थानुसारेण प्रयोगाः साधनीयाः। 6+7+12+12+13